

Българско училище „Чучулига“
Кройдън, Южен Лондон, Великобритания

Учебна програма
по
български език и литература
за 5 и 6 клас
за обучение на ученици в чужбина *

Характер на учебната програма

5 клас

Обучението по български език в 5 клас на прогимназиалния етап е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, които са предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на техните комуникативни компетентности.

Учебната програма включва два модула, Български език като втори и Български език като роден. В първия модул учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в четирите речеви дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво A2+ по Общоевропейската езикова рамка. Лингвистичният терминологичен апарат се овладява във втория модул.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности тази учебна програма представя теми и дейности, насочени към:

- запознаване с елементите на речевата ситуация и усвояване на умения за ориентиране в нея;
- осмисляне на разликата между официално и неофициално общуване;
- овладяване на знания за най-общите особености на текста;
- прилагане на формули на речевия етикет.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към изучаване на основни езикови единици, което е предпоставка за овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и за формиране на умения за тяхното прилагане.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в 5 клас се предвижда усъвършенстване на уменията за уместно използване на формулите на речевия етикет, за представяне и самопредставяне. Развиват се уменията за разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с определена комуникативна цел, за създаване на текст: текст за представяне и текст за самопредставяне, план на текст, отговор на въпрос по житейски проблем.

6 клас

И в 6 клас учебната програма включва два модула, като в първия модул учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в 4-те речеви дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво В1.1 по ОЕЕР. Лингвистичният терминологичен апарат се овладява във втория модул.

С цел развиване на социокултурните компетентности тази програма включва теми и дейности, насочени към овладяване на умения за извличане и обработване на информация от научни текстове, представени в различни информационни източници; усъвършенстват се уменията за използване на информацията в различни комуникативни ситуации.

По отношение на развиваните езикови компетентности програмата предлага теми и дейности, свързани с овладяване на особености на научни текстове. Разширяват се знанията за местоименията, за неличните глаголни форми и за системата на глаголните времена. Въвеждат се повелително наклонение, променливо Я; еднородни части в простото изречение; сложно съчинено изречение; съюз, междуметие и частица.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да разбират относително дълъг разговор и медийни съобщения; да изразяват мнението си по познати теми; да създават различни текстове с несложна аргументация.

Във връзка с усъвършенстване на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в 6 клас се развиват умения за аргументиране на мнение и за толерантно участие в диалог, изграждат се умения за създаване в писмена и устна форма на отговор на научен въпрос.

Годишният брой часове за изучаване на български език и литература за 5 и 6 кл. е 102 до 120 часа. Разпределението на часовете между компонентите Български език и Литература, както и между модулите в компонента Български език, е по преценка на преподавателя.

Очаквани резултати от обучението в края на учебната година

5 клас

1. Езикови знания и умения

- Разсъждава, формулира твърдения по житейски въпрос и ги аргументира.
- Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.
- Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.
- Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.
- Разпознава разговорния, художествения и официално-деловия текст.
- Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.
- Служи си с разнообразни синтактични конструкции и синонимни варианти според целта на общуване.

2. Комуникативни умения

Слушане

- Разбира, когато се говори на познати теми.
- Следи основния смисъл в аудио текстове с или без визуален стимул, ако темата е позната.
- Умее да изслушва събеседника и да сравнява различни гледни точки.
- Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.

Четене

- Разбира писмен материал с различна дължина (50 – 80 думи), ако думите са познати
- Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене с определена комуникативна задача.

Говорене

- Води сравнително дълъг разговор на позната тема.
- Излага кратко своята гледна точка, идеи и планове.
- Спазва правилата на книжовния изговор.

6 клас

- Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.
- Разпознава особеностите на научен текст.
- Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.
- Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.

Слушане

- Може да разбира, когато хората говорят с нормално темпо по познати теми.
- Може да разбира основната тема на относително дълъг разговор, ако той се отнася до познати теми и се провежда на книжовен език с нормално темпо.
- Може да разбира основното от информацията по новините (телевизия и интернет).
- Разбира смисъла на несложен непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.

Четене

- Може да разпознава и разбира най-важната информация в несложни, ясно написани печатни материали, като брошури и вестници с включени абривиатури, устойчиви съчетания и т.н.
- Може да разбира несложни, ясно написани инструкции, подкрепени с визуални материали. Може да разбира несложни писмени материали по познати теми. Може да разграничава научен от художествен текст.
- Може да разчита таблици и диаграми.

- Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел.
- Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост.

- Създава в устна форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне
- отговор на житейски въпрос.

Писане

- Описва места, предмети или събития с пълни и свързани изречения.
- Пише описания на личните си преживявания.
- Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. Спазва изучените книжовни езикови правила.
- Има правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.
- Редактира текст.
- Създава в писмена форма:
  - текст за представяне и текст за самопредставяне
  - план на текст
  - отговор на житейски въпрос, включително на електронни носители

- Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.

Говорене

- Може да изразява мнението си по познати теми и да изисква споделяне на мнение от други хора.
- Може кратко да обяснява и конкретизира гледни точки и планове.
- Може да описва лични намерения и цели.
- Спазва правилата на книжовния изговор.
- Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна задача.
- Създава в устна форма отговор на научен въпрос.

Писане

- Може да описва места и събития, свързани с ежедневието, като използва свързани помежду си завършени изречения.
- Може да пише несложни, кратки описания на лични преживявания без помощта на речник.
- Може да резюмира несложен текст по познати теми.
- Структурира и графично оформя текста, който създава. Спазва изучените книжовни езикови правила.
- Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.
- Създава в писмена форма кратък отговор на научен въпрос.

4. Социокултурни знания и умения

- Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.
- Разпознава особеностите на официалното и на неофициалното общуване. Владее речевия етикет при публично общуване.
- Задава въпроси и дава отговори по поставена от него или по избрана от друг тема.

- Търси, извлича, подбира и използва информация от различни научни текстове и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.
- Задава въпроси и дава отговори на поставени въпроси. Изразява твърдения и се аргументира.
- Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.

Учебно съдържание

5 клас

1. Езиково обучение Български език като втори:

ниво А2+ (5 кл.),
ниво В1.1 (6 кл.)

Относителни и показателни местоимения

- Различава въпросителните и относителните местоимения (*кой – който, какъв – какъвто*).
- Познава и използва относителни местоимения (*който, какъвто*).
- Познава и използва показателни местоимения (*този, онзи, такъв*).
- Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на относителните и показателните местоимения в български и английски език.

Относителни и показателни наречия

- Различава въпросителните и относителните наречия (*къде – където, кога – когато, как – както*).
- Познава и използва относителни наречия (*където, когато, както, колкото*).
- Познава и използва показателни наречия (*така, тогава, толкова*).
- Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на относителните и показателните наречия в български и английски език.

Изразяване на предходност и следходност на глаголното действие

- Разпознава различни съюзи за предходност и следходност (*когато, като, след като, щом, преди да*).
- Употребява необходимата форма за вид на глагола в зависимост от съюза.
- Съставя изречения с изучаваните съюзи.
- Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на съюзите за време в български и английски език.

6 клас

Минало свършено време- обобщение

- Автоматизира употребата на формите за минало свършено време във всички лица и числа.
- Разграничава и образува правилно формите на минало свършено време на глаголи от несвършен и от свършен вид в съобщителни и въпросителни изречения.
- Употребява уместно форми на минало свършено време от свършен или несвършен вид на глаголите в зависимост от характера на действието.
- Осмисля приликите/разликите между употребата и формите на минало свършено време в българския език и подобни форми в английския език.

Словоред на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения в изречения в минало свършено време

- Автоматизира словоред на кратките падежни форми на местоименията в изреченията в минало свършено време в следния ред:
  - словоред на кратки винителни местоимения (*видях го; аз го видях*);
  - словоред на кратки дателни местоимения (*дадох му; аз му дадох*)
- словоред при едновременна употреба на кратки винителни и дателни местоимения (*показах му я; аз му я показах*).
- Задава правилно въпроси в минало свършено време с употреба на кратките местоименни форми.
- Разказва за минали събития, като употребява уместно и правилно кратките форми на местоименията.

Пълни падежни форми на личните местоимения

- Разпознава пълните падежни форми на местоименията.
- Осмисля синонимията между кратките и пълните форми на личните местоимения.
- Автоматизира употребата на пълните форми на личните местоимения след предлог.
- Разграничава случаите на задължителна употреба на кратките или пълните падежни форми на личните местоимения.

Употреба на местоимения като съюзни думи

- Съгласува местоимението със съответната дума от изречението (*детето, което... жената, която...*)
- Създава изречения със съюзна дума – местоимение.
- Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложните изречения със съюзна дума-местоимение в български и английски език.

Употреба на *че, да, какво* като съюзни думи

- Създава изречения със съюзи *че, да, какво* (Разбирам, *че* той прави грешка. Той каза *да* идват винаги навреме. Тя обяснява *какво* да носят на екскурзията).
- Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложни изречения с аналогични съюзи в български и в английски език.

Употреба на наречия като съюзни думи

- Създава изречения със съюзни думи–наречия (*мястото, където..., времето, когато...*)
- Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложни изречения с аналогични съюзи в български и в английски език.

- Осмисля случаите на едновременна употреба на кратка и пълна форма на личните местоимения (*- Видя ли Асен? – Да, видях го. - Видя ли Асен и Ана? – Него го видях, но нея не я видях*).

Наречия с въпросително, неопределително и отрицателно значение

- Осмисля разликата между наречията с въпросително, неопределително и отрицателно значение.
- Употребява правилно формите на наречията с въпросително, неопределително и отрицателно значение за време, място, начин и количество.
- Автоматизира разликата във формата на наречията с неопределително и отрицателно значение.
- Автоматизира употребата на отрицателни глаголни форми с наречия с отрицателно значение.

Сложно съчинено изречение

- Свързва безсъюзно прости изречения в сложно съчинено изречение.
- Осмисля разликата между сложно съчинено съединително, противоположно и разделително изречение.
- Автоматизира употребата на съчинителните, противоположните и разделителните съюзи.
- Осмисля разликата между съюзите *но* и *а*.
- Свързва прости изречения в подходящ вид сложно съчинено изречение.

Повелително наклонение; прости и сложни положителни и отрицателни форми.

Трансформация на пряка реч с повелителни глаголни форми в непряка реч

- Осмисля значението на повелителното наклонение. Образова правилно простите и сложните положителни и отрицателни форми.
- Автоматизира употребата на несвършен вид в отрицателните повелителни форми.
- Овладева и автоматизира трансформацията в непряка реч със съюза *да*.

2. Български език

Официално и неофициално общуване

- Проявява адекватно речево поведение в публично общуване.
- Използва уместно формулите на речевия етикет, включително и при електронно общуване.
- Поставя логическо ударение на подходящо място.

Речниково и граматично значение на думата

- Осмисля думата като единство от речниково и граматично значение.
- Правилно и целесъобразно използва многозначните думи според конкретния контекст.
- Уместно употребява думи в прякото и в преносното им значение.
- Умее да работи с тълковен речник, речник на чуждите думи.

Правопис и правоговор на думата в зависимост от нейния морфемен строеж

- Определя, правилно изговаря и пише морфемите в думата.
- Прави морфемен анализ.
- Умее да работи с правописен речник.

Звукови промени. Подвижно Ъ. Непостоянно Ъ

- Правилно пише и изговаря думи с неударени гласни звукове, със струпване на съгласни звукове.
- Правилно изговаря и пише думи с непостоянно Ъ, с подвижно Ъ.

- Използва уместно разнообразни глаголи за непряко предаване на информация (*предлагам, съветвам, отказвам, настоявам* и т.н.).
- Изразява молба, пожелание, съвет и др. с положителни и отрицателни форми на повелително наклонение.
- Осмисля приликите/разликите между формите на повелително наклонение в българския език и подобни форми в английския език.

Научен текст. Извличане и обработване на информация от урочна статия

- Разпознава спецификата на урочната статия като научен текст; разграничава елементите ѝ: теза, аргументи, изводи; осмисля връзката между заглавие и текст; открива ключови думи в урочна статия.
- Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.

Показателни и въпросителни местоимения

- Правилно определя граматичните признаци на показателните и въпросителните местоимения.
- Употребява правилно показателни и въпросителни местоимения в писмената и устната реч.

Отрицателни, неопределителни и относителни местоимения

- Различава отрицателните, неопределителните и относителните местоимения.
- Определя правилно граматическите признаци на отрицателните, неопределителните и относителните местоимения.
- Употребява правилно подходящия вид местоимение в зависимост от комуникативната цел.

Променливо Я

- Познава правилото за променливо Я.
- Спазва правилото за променливо Я.

Изменяеми части на речта. Местоимение

- Разпознава изменяемите части на речта.
- Прави морфологичен анализ на съществително име, на прилагателно име, на числително име, на глагол.
- Правилно пише и изговаря частите на речта. Разпознава местоименията като заместващи и свързващи думи в изречението и в текста.

Лично местоимение. Възвратно лично местоимение

- Разпознава личното и възвратно личното местоимение и определя граматичните им признаци.
- Правилно използва формите на личното и на възвратно личното местоимение.

Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение

- Разпознава притежателното местоимение и възвратно притежателното местоимение и определя граматичните им признаци.
- Използва местоименията като заместващи и свързващи думи; правилно ги изговаря и пише.
- Правилно употребява в речта си притежателните и възвратнопритежателните местоимения.

Време на глагола. Минало свършено време. Минало несвършено време.

- Разпознава основната форма и спрежението на глагола (разширява и задълбочава знанията си).
- Разпознава и правилно образува формите на минало свършено и на минало несвършено време на глаголи като *ходя, нося, говоря, слушам, гледам*.
- Целесъобразно използва минало свършено време при създаване на свой текст.

Нелични глаголни форми (причастия)

- Разпознава неличните глаголни форми в текст. Разпознава и образува форми на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие.
- Спазва особеностите в правописа и в правоговора на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие.

Сегашно деятелно и минало страдателно причастие

- Разпознава формите на сегашно деятелно и на минало страдателно причастие.
- Спазва особеностите в правописа и в правоговора на сегашно деятелно и на минало страдателно причастие.

Деепричастие

- Разпознава деепричастието.
- Спазва особеностите в правописа на деепричастията.
- Открива деепричастия в научен текст.

Минало неопределено време

- Разпознава формите за минало неопределено време.
- Разбира значението на минало неопределено време за изразяване на минало действие, неопределено по време на извършване.

Минало предварително време

- Разбира значенията на минало предварително време.
- Разпознава формите за минало предварително време.

Бъдеще време в миналото

- Разбира значенията на бъдеще време в миналото.
- Разпознава положителните и отрицателните форми на бъдеще време в миналото.

Неизменяеми части на речта. Наречие. Предлог

- Разпознава наречието и предлога в изречението. Правилно и уместно употребява наречието и предлога в речевата практика.
- Прилага правописните и правоговорните правила при употреба на наречие и предлог.

Главни части в простото изречение

- Открива подлога и сказуемото в изречението.
- Умее да изразява подлога с различни части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение.
- Прилага правилото за членуване на подлога в изречението в писмен текст, който създава.

Второстепенни части в простото изречение

- Разпознава и осмисля функциите на допълнението, обстоятелственото пояснение и определението като второстепенни части в простото изречение, владее употребата им.
- Прилага правилото за членуване на второстепенните части в изречението в писмен текст, който създава.
- Прави синтактичен анализ на просто изречение.

Съюз. Междуметие. Частица

- Разпознава съюзи, междуметия и частици в изречение.
- Уместно употребява съюзи, междуметия и частици в речевата практика.
- Владее правописа на съюзи, междуметия и частици.

Еднородни части в простото изречение

- Разпознава еднородни части в простото изречение.
- Прилага пунктуационните правила при употреба на еднородни части.

Сложно съчинено изречение

- Конструира правилно сложни съчинени изречения.
- Правилно оформя пунктуационно и използва уместно сложни съчинени изречения в текст, който създава.

Придобиване на комуникативни умения в часовете по български език

1. Диалог. Представяне и самопредставяне

- Участва в диалог в официална и в неофициална обстановка, като съобразява своите въпроси и отговори с тези на останалите участници в диалога.
- Умее да изслушва събеседника си и да оспорва мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването.
- Постава логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.
- Представя себе си и друг човек (включително и по електронен път) според правилата на речевия етикет.

2. Отговор на житейски въпрос

- Създава в устна и в писмена форма текст, в който изразява лична позиция по житейски проблем и подбира подходящи аргументи.

Отговор на научен въпрос

- Извлича, подбира, синтезира информация от научен текст, включително от електронен носител, за изпълнение на определена комуникативна задача.
- Създава в устна и в писмена форма отговор на научен въпрос в определен обем, като спазва книжовни езикови правила.

- Умее да композира текст разсъждение в определен обем.
- Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване.
- Редактира и оформя писмени текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).
- При създаване на устен текст спазва правилата на правоговора и поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.

3. План на текст

- Осмисля плана като средство за ориентиране в съдържанието и в структурата на текста.
- Умее да прави план на текст.
- Редактира и оформя план на текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).

* Настоящата учебна програма съответства на предложената от Министерството на образованието учебна програма по български език и литература за 5 и 6 клас от юли 2017 г., публикувана на уебсайта на министерството.